

Charles Lewinsky

De verborgen geschiedenis van *Courtilon*

'De verborgen geschiedenis van Courtilon kan het in elk opzicht opnemen tegen zijn succesroman Het lot van de familie Meijer.'

TITEL-MAGAZIN

Het verhaal

Een vreemdeling arriveert in Courtillon, een slaperig dorpje in de Franse provincie. Het lijkt er vredig en de tijd is er stil blijven staan. Precies de goede plek voor de vreemdeling, die in stilte een ongelukkige liefdesaffaire wil verwerken. Hij besluit te blijven. Hoe langer hij echter de schijnbaar intacte wereld van zijn buren gadeslaat, des te meer scheurtjes worden er zichtbaar. De dorpsbewoners lijken allemaal een onaangenaam geheim te bewaren, waarvan de oorsprong decennia oud is. Zelfs als er sprake is van brandstichting en moord, wordt geprobeerd de sporen naar een nooit bestrafte misdaad uit te wissen. Meer en meer merkt de vreemdeling hoe hij zelf betrokken raakt bij deze omineuze samenzwering.

De auteur

Charles Lewinsky heeft gewerkt als dramaturg, regisseur en redacteur, schrijft romans, theaterstukken en scripts voor tv. Zijn boeken worden vertaald naast het Nederlands vertaald in het Duits, Frans, Engels, Italiaans, Zweeds, Chinees, Spaans en Deens. *Met Het lot van de familie Meijer* sleepte hij in 2008 de Prix du meilleur livre étranger in de wacht. Voor zijn roman *Johannistag*, gepubliceerd in 2002, ontving hij de prijs van de Zwitserse Schillerstichting.

van dezelfde auteur

Het lot van de familie Meijer

Colofon

© Nagel & Kimche im Carl Hanser Verlag München 2007

Oorspronkelijke titel: Johannistag

Vertaald uit het Duits door: Elly Schippers

© 2010 uitgeverij Signatuur, Utrecht en Elly Schippers

Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagfoto: Plainpicture / Hollandse Hoogte

Foto auteur: Reyer Boxem

Typografie: Pre Press Media Groep, Zeist

Druk- en bindwerk: Koninklijke Wöhrmann, Zutphen

ISBN papieren boek 978 90 5672 321 7

ISBN e-book 978 90 449 6166 9

NUR 302

swiss arts council

prohelvetia

Deze vertaling kwam mede tot stand dankzij een subsidie van Pro Helvetica, Swiss Arts Council

De Signatuur-nieuwsbrief

Uitgeverij Signatuur herbergt een zeer gevarieerd gezelschap van literaire auteurs uit vele landen, denk aan Carlos Ruiz Zafón, Richard Russo, Almudena Grandes en Hilary Mantel.

Uitdagende, hartstochtelijke, spannende en confronterende verhalen van over de hele wereld, dat zijn de boeken van Signatuur.

Wilt u op de hoogte blijven van de literaire titels van uitgeverij Signatuur en kortingsbonnen, voorpublicaties en interessante aanbiedingen ontvangen? Meldt u zich dan aan voor de literaire nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijsignatuur.nl

Charles Lewinsky

De verborgen geschiedenis
van Courtilon

Vertaald door Elly Schippers

SIGNATUUR

2010

*A la mémoire de Jean Hory,
raconteur et ami*

De wereld is duizend passen lang.
Als je kwam (maar je komt niet), zou je de hoofdweg moeten verlaten, je herkent de afslag makkelijk, ze hebben de weg daar rechtgetrokken en de oude rijstrook loopt dood in het onkruid, je zou uitstappen en me volgen, duizend passen ver, een wereld ver.

Eerst komt het bord COURTILLON 0,1. Samen zouden we gniffelen om de goedbedoelde, bureaucratische rechtlijnigheid die het nodig vindt een afstand van honderd meter aan te kondigen naar een dorp waar je al bent, want het eerste huis staat direct aan de straat, het knipoogt met kleine raampjes naar het verkeer, met spinnenwebben op de kozijnen als de aan elkaar geplakte wimpers van een langslaper. De oude vrouw die hier woont, hoort me niet als ik haar groet, ze praat met niemand, alleen – ‘tok, tok, tok’ en ‘zo, zo, zo’ – met haar kippen, die als schoothondjes achter haar aan lopen. Soms loopt er eentje de straat op en wordt overreden, maar de kippenvrouw – ik heb het al twee keer geobserveerd – toont dan geen enkele emotie, ze pakt alleen een hengselmand, waarvoor ze speciaal naast de deur een haak in de muur heeft geslagen, zo’n lange haak die ze hier anders gebruiken om bloempotten aan op te hangen, en met de mand aan haar arm, alsof ze boodschappen gaat doen, loopt ze doodgemoedereerd de straat op, zonder op het verkeer te letten, ze raapt het dode dier op, stopt het in de mand en brengt het naar binnen. Hopend op een handjevol maïs als op een uitgestrooide zegen trippelen haar kippen, een klein, oudevrouwtsjesachtig zwart ras met een wilde bos veren op hun kop, in een opgewonden stoet achter haar aan, tot de vrouw de voordeur achter zich

dichtdoet, de sleutel omdraait en verschillende grendels dichtschuift. Drie, vier minuten later komt ze weer naar buiten en hangt de gewassen, nog druipende mand weer aan de haak. Ze praat verder met haar kippen, waarvan er na het ongeluk niet minder zijn (zeg maar niets, ik weet dat dat niet kan kloppen, maar het past bij de wereld hier in het dorp, waar alles altijd bij het oude blijft), ze praat tegen haar hennen, die in een ongewijzigd aantal rond haar benen scharrelen, alsof ze bang zijn een woord van haar eindeloze monoloog te missen.

Aan de rechterkant (we zouden doorgelopen zijn, niet hand in hand, dat deed je niet graag, gewoon naast elkaar, zonder elkaar aan te raken, maar als je je hoofd omdraait, glijden je haren over mijn schouder), aan de rechterkant woont het echtpaar Brossard, met wie ik al menig glas wijn heb gedronken. Als je ze kende zou je ze aardig vinden, en zij zouden van jou houden, zoals iedereen wel van je móét houden, monsieur zou je de hand kussen en jij zou lachen omdat dat elegante gebaar niet past bij zijn opgelapte broek en bij het verkleurde overhemd dat strak om zijn buik zit. Madame zou je in haar armen nemen, in haar altijd open armen, ze zou haar wang tegen de jouwe leggen, links en rechts, en je zou de *fond de teint* ruiken die ze nog altijd uit Parijs laat komen; ze was ooit een dame en had dienstmeisjes. Monsieur Brossard was rechter, 'in de negentiende eeuw', zegt hij koketterend, terwijl hij nog maar net zeventig is geworden, we hebben er samen het glas op geheven en van pure dronkenschap deed hij deftiger dan ooit. In het dorp noemen ze hem *le juge* en als iemand een probleem heeft, met een instantie of wat dan ook, dan komt hij langs met een goede fles wijn en gaan ze in de tuin onder een boom zitten om de zaak te bespreken en te regelen.

Het huis van de Brossards gaat helemaal schuil onder wingerdbladeren, *vigne vierge*, een wingerd die geen druiven draagt, alleen harde zaadjes; als ze laat in de zomer op de grond vallen, klinkt het als regen. (Ja, ik ken de geluiden van alle jaargetijden, zo lang ben ik al hier, een herfst, een winter,

een lente, een zomer, en nu is het weer herfst en ik denk nog steeds aan je.)

Dan – we hebben pas vijftig passen gelopen, of misschien zeventig – komt het huis met de heg, de heg met het huis. Een gebouw uit de jaren zestig, niet bijzonder mooi maar ook niet bijzonder lelijk. De eigenaar – Deschamps heet hij – was in de tijd dat het werd gebouwd nog maar pas bij de gendarmerie, intussen heeft hij carrière gemaakt en is hij chef van de politiestation in Montigny, onze minimetropool. Het huis staat te dicht bij de weg, het zou naar achteren verplaatst moeten worden om er beter zicht op te krijgen, en omdat er aan de voorkant geen plaats was, hebben ze de heg naast het huis geplant, buxus, in een halve cirkel zoals langs de oprijlaan van een kasteel. Maar er is geen kasteel en geen oprijlaan, alleen die eenzame heg die hun letterlijk boven het hoofd is gegroeid, hij beneemt de ramen van de bovenverdieping het licht. Ik heb monsieur Deschamps nog nooit met een heggenschaar in de weer gezien, en ook zijn kleine, overijverige vrouw niet, maar de buxus is altijd zo perfect in vorm dat het lijkt of hij rechtstreeks uit Versailles komt. (Weet je nog?) Het is een heg waarnaast hoepelrokken uit een koets zouden moeten stappen, maar er staat geen koets, alleen een gammele kruiwagen met geraniums. Je zou lachen als je de heg zag, je wijze, stille lach die zoveel ouder is dan jij.

Dan komt de boerderij van de paardenboer, een oude, dikke man die je al van verre hoort aankomen, zijn adem reutelt bij elke stap, metalig en rasp. Als je hem groet blijft hij staan, niet uit beleefdheid, maar omdat hij graag blijft staan om naar nieuwe adem te zoeken, in hem borrelt het, de woorden zijn allang verdronken in het water waarin hij zelf ook ooit zal stikken. Ze zeggen dat hij paardenhandelaar is, maar dat is alleen nog een etiket, zoals de rechter nog altijd rechter wordt genoemd en de baanwachter nog altijd baanwachter, ook al is hier in geen dertig jaar meer een trein gestopt. Twee paarden heeft hij nog, een zwaar, traag ras, gefokt om ploegen te trekken, geduldig en volhardend; nu hebben ze de wei voor zich

alleen, en de lege dagen. Als de paardenboer op de weg aan komt sjokken, wachten ze al bij het hek om zich wortels of appels te laten voeren, en als er een tractor langsrijdt, op weg naar het land, dan tillen ze hun hoofd op en snuiven.

Ze zijn net als ik overbodig geworden.

(Nee, ik wil niet klagen. Ik wil je geen huilerige brieven schrijven. Als je mijn brieven dan niet beantwoordt, wil ik me tenminste voor kunnen stellen dat je er plezier aan beleeft.)

Als je de dorpskern nadert, schuiven de huizen dichter naar elkaar toe, ze hebben zich stads uitgedost en hun tuinen achter zich verstoppt, alsof ze zich schamen voor de tomatenplanten en de woekerende komkommers. Wie naar de moestuin wil, moet door de garage, die vroeger een schuur was, en voor hij weer de straat op loopt, trekt hij andere schoenen aan. De percelen lijken door steeds weer nieuwe boedelscheidingen wel een lappendeken; je kent je burens als je hier woont, je hebt al generaties lang door hun ramen in hun leven gekeken.

Ze hebben me bijvoorbeeld (dat zul je leuk vinden) verteld over een man die niet tussen twee zussen kon kiezen, hij trouwde ten slotte met de een en nam de ander ook in huis, en telkens als de ongetrouwde zwanger was, moest de getrouwde haar jurk opvullen om het kind later voor haar eigen kind te kunnen uitgeven. Het verhaal werd verteld alsof het gisteren of eergisteren was gebeurd, maar toen ik doorvroeg, bleek dat het zich in de vorige eeuw had afgespeeld. Hoe de man en zijn twee vrouwen heetten, wisten ze me niet meer te vertellen, maar het huis waar die twee bij toerbeurt hun kinderen ter wereld brachten, konden ze nog aanwijzen.

Hoewel het maar een paar passen verder is, zijn de mensen in deze huizen anders dan aan de rand van het dorp, burgerlijker, ze hebben een baan ergens in de buurt, of ze kleden zich tenminste alsof ze werk zouden hebben, als er maar werk te vinden was. 's Morgens rijden ze met hun auto weg en laten de groengelakte schuurdeur openstaan, zodat je de stapels kratten met mineraalwater en de keurig opgeruimde werkbank kunt zien, 's avonds komen ze terug, uit hun keuken komt de

geur van uien en knoflook en als je later nog een keer langsluipend, flikkeren achter de ramen de tv-schermen. In dit deel van het dorp kan ik de mensen niet uit elkaar houden, ik ben er nog niet lang genoeg, ook al ben ik er al veel te lang; ik hoor er niet bij, ik heb op hun begrafenis niet gehuild en op hun bruiloften niet de *pot de l'amitié* gedronken. Je leert de gewone mensen trouwens toch veel moeilijker kennen dan de gekke.

Jojo bijvoorbeeld, de goedmoedige dikke Jojo, die honderd of honderd-twintig kilo weegt omdat hij niet kan stoppen met eten. Je moet tegen hem zeggen: 'Jojo, je hebt genoeg gehad.' Dan kijkt hij naar het hapje dat hij in zijn hand heeft, halverwege zijn mond, heel verbaasd kijkt hij ernaar, verwijtend bijna, alsof het daar ongemerkt is terechtgekomen, en hij legt het met een haast gracieus gebaar weg. 'Ik heb daar niets mee te maken,' zegt dat gebaar, 'ik heb geen idee hoe dat heeft kunnen gebeuren.' Ook Jojo heeft zijn geschiedenis, er komt een moeder in voor die zich dood heeft gedronken, maar eigenlijk is hij zonder geschiedenis, zonder verleden en zonder toekomst, hij kent alleen het heden waarin hij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat door het dorp loopt en door de ramen en in de tuinen kijkt. Ik weet niet eens waar hij woont. Als ergens uit een radio of een tv muziek klinkt, begint Jojo met kleine stampende pasjes te dansen. Zijn gezicht, anders altijd vol rimpels omdat het denken hem zoveel moeite kost, zijn ernstige oudemannengezicht ontspant, hij hoort iets wat niemand anders in die domme hit hoort en is gelukkig.

Twee, drie keer per dag komen we elkaar op onze wandeling tegen en we voeren altijd hetzelfde gesprek. Ik zeg 'Hallo, Jojo', hij zegt 'Hallo', ik zeg 'Mooi weertje' of 'Het is koud vandaag' of 'Zou het nog ophouden met regenen?', en hij knikt wijs en antwoordt: 'Zo hoort het te zijn, het weer, zo hoort het te zijn.' Dan gaan we ons wegs, onze wegen lijken op elkaar, want ook ik heb niets anders te doen dan bij de mensen door de ramen en in de tuinen te kijken.

Als jij hier was en Jojo gelukkig wilde maken, zou je een doosje lucifers voor hem in je tas hebben, zoals je een klontje

suiker bij je hebt voor een paard. Je zou hem een lucifer laten aansteken en hij zou hem tussen zijn vingers houden, steeds weer gefascineerd door het wonder van het vuur, en hij zou hem laten opbranden en niet gaan trillen als de vlam zijn vingers bereikte.

Misschien zou op dat moment de burgemeester langskomen, zoals altijd gehaast, hij zou zijn vaderlijke burgemeestersglimlach opzetten en Jojo over zijn bol aaien, hij zou zich moeten uitrekken en in zijn pasgepoetste schoenen op zijn tenen moeten gaan staan, en Jojo zou in elkaar krimpen, hij houdt er niet van als je hem aanraakt. Onze burgemeester (merk je dat ik 'onze' schrijf, alsof ik hier thuishoor, alsof ik ergens thuishoor?), onze burgemeester – Ravallet heet hij – heeft altijd een scheerapparaat in zijn bureaula, dat heb ik al van een paar mensen gehoord; hij heeft een sterke baard, en met donkere schaduwen op zijn gezicht ziet hij eruit als op een opsporingsfoto. Als je een afspraak met hem hebt, zeggen ze in het dorp, dan hoor je in zijn kantoor altijd eerst het scheerapparaat zoemen, en als hij dan 'Entrez!' roept en je gaat naar binnen, dan ruik je de aftershave. Hij zou jou heel beleefd begroeten, onze burgemeester, hij heeft een speciale manier van buigen, meer Duits dan Frans, hij zou je een hand geven en zich afvragen wie je zou kunnen zijn. Eén of twee dagen later zou hij dan schijnbaar toevallig bij mij informeren: 'Bevalt het uw vriendin bij ons?' Als ze in Courtillon iets willen weten, vragen ze het niet rechtstreeks, en dat is maar goed ook, want hoe zou ik hem moeten uitleggen wie jij bent en wat je voor mij betekent?

De *mairie*, waar de burgemeester spreekuur houdt – twee keer per week, telkens een halfuur, hij heeft nog andere, belangrijker functies – is geen imposant gebouw, zelfs niet als op feestdagen de beide vlaggen voor het middelste raam hangen. Om de indruk van staatsmacht wat te versterken hebben ze de contouren van reusachtige zandsteenblokken op de voorgevel geschilderd, maar dat moet alweer jaren geleden zijn; onder de afbrokkelende pleisterlaag, afgespoeld door de regen, wordt

het woord *ÉCOLE* weer zichtbaar. Toen er nog geen schoolbussen waren om die paar kinderen 's ochtends op te halen en 's avonds weer af te zetten, werd hier lesgegeven.

We zijn nu in het centrum van het dorp, vijfhonderd passen van het ene einde en vijfhonderd van het andere, de straat maakt een lichte bocht en precies in het midden staat het huis van mademoiselle Millotte. Je moet je daarbij een met meubeltjes en souvenirs volgepropt poppenhuis voorstellen, met daarin een gebrekkige oude dame, een kokette bejaarde vrouw, altijd met een groot, zilveren kruis om haar hals; ze flirt met Onze-Lieve-Heer zoals ze vroeger altijd met mannen flirtte. Haar huis moet ooit de pastorie geweest zijn, het heeft een klein portiek waar vaganten en bedelaars afgescheept konden worden zonder dat ze bij het eten stoorden, en in dat portiek zit mademoiselle Millotte van 's morgens tot 's avonds, van de lente tot de winter, in haar rolstoel de boel in de gaten te houden, de halve dorpsstraat links en de halve dorpsstraat rechts. Als het koud wordt, hult ze zich in dekens en sjaals, steeds komt er eentje bij, het lijkt of er in het huis een feestje gaande is en de gasten hun jassen achteloos op de rolstoel hebben gelegd, en midden in die berg kleren loert een vogelgezichtje met levertvlekken en pientere ogen.

Veel van wat ik over Courtillon en zijn bewoners weet, heeft mademoiselle Millotte me verteld; ze ziet alles en vergeet niets. Ze heeft me nauwkeurig de bontjas beschreven die een dorpsbewoonster meer dan veertig jaar geleden uit Parijs had meegebracht en bij het zien waarvan haar meteen duidelijk was geweest dat dat slecht zou aflopen. 'Je draagt hier in het dorp geen bontjas, dat kunt u niet weten, monsieur, u bent hier niet geboren. Als je op een kantoor werkt, kun je je ook geen bontjas permitteren, zelfs in Parijs niet, je kon je wel voorstellen hoe ze eraan gekomen was, en toen ze met die man trouwde – hij was vrachtwagenchauffeur en veel onderweg – heeft ze hem natuurlijk bedrogen, tot hij een keer onverwachts thuiskwam. Het was een trieste geschiedenis, ze wilde de bontjas verkopen om de dokter te betalen en toen

bleek dat hij van inferieure kwaliteit was, samengesteld uit allemaal kleine stukjes.’

Het is niet de roddel die haar in leven houdt, daar zou ze afstand van kunnen doen, ongaarne, maar toch, zoals ze ook afstand heeft leren doen van het lopen en van zoetigheid, waar ze niet meer tegen kan. Maar haar wereld moet ordelijk zijn, overzichtelijk zoals de dorpsstraat: niet schoon, maar in elk opzicht verklaarbaar. Het stoort haar als iets onlogisch is, als het niet is zoals het zou moeten zijn, dan zit ze ermee te spelen zoals je met je tong met een loszittende tand speelt, dagenlang, ze denkt na, combineert en wordt weer een paar jaar jonger.

Wat zou ze denken als ze ons tweeën samen zag? Mij heeft ze in het systeem van het dorp opgenomen: ongehuwd, om gezondheidsredenen met vervroegd pensioen, iemand die zich heeft teruggetrokken in Frankrijk omdat het leven er goedkoper is – dat past allemaal bij elkaar. Maar als jij plotse-ling hier was (o, was je maar hier!), als we vriendelijk groetend langs haar uitkijkpost liepen, als we misschien zelfs bleven staan om de voorgevel van de naast haar huis gelegen kerk te bekijken – dat zou een raadsel zijn, dat zou zelfs mademoi-selle Millotte niet kunnen doorgronden. Ik doorgrond het zelf niet eens, terwijl ik het heb beleefd.

Misschien zouden we ook niet voor de kerk blijven staan; die is niet de moeite van het bekijken waard, niet vanbuiten en niet vanbinnen. De grijze, brokkelige steen waarvan hier zoveel is gebouwd, verliest met de jaren zijn glans, zoals sommige mensen wel ouder worden, maar niet wijzer. Het patroon van de verschillend gekleurde dakpannen is rafelig en vertoont gaten; ze hebben na een storm niet de moeite genomen om naar de juiste pannen te zoeken.

De deur van de kerk is door de week op slot sinds een heime-lijke bezoeker van *De Moeder Gods in het bos* op het grote schilderij een elegant opgekrulde snor heeft aangebracht, met een spuitbus. Men vermoedt de daders twee dorpen verderop, in Saint-Loup, waar een opvoedingsgesticht is voor minderja-

rige delinquenten die elke diefstal en elke lekke band in de regio in de schoenen geschoven krijgen. Ze komen uit de voorsteden van Parijs, de *quartiers chauds*, en als iemand daarvandaan komt, aldus de stem van het volk, dan kun je alles van hem verwachten. Bij de mis – slechts om de zes weken, de pastoor heeft zes dorpen onder zijn hoede en komt niet vaker naar Courtilion – staan er nu altijd bloemen voor het Mariaportret, strategisch neergezet, maar de kinderen zitten toch te giechelen, vooral omdat op het schilderij twee engelen een banderol dragen waarop staat: DOOR GEEN MAN AANGERAAKT, HAAR LEVEN LANG.

Ik ga niet naar de mis, maar in Courtilion weet je ook de dingen waar je zelf niet bij bent geweest.

Voor de kerk staat het oorlogsmonument, met namen die je in het dorp nog steeds hoort, er is een Millotte bij en een Brosard. Eén naam, Orchamp, komt zelfs twee keer voor: één keer boven op de steen, waar de gevallenen uit de Eerste Wereldoorlog veel plaats hebben, en één keer beneden op de sokkel, waar de later toegevoegde slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog elkaar verdringen.

Als we verder liepen, de tweede helft van de duizend passen, dan zou eerst het nieuwe huis je opvallen, het enige in het dorp, een prefabhuis uit een catalogus, waar het *rustique* of *champêtre* genoemd moet zijn. Met zijn houten bovendorpels staat het tussen zijn stenen burens als een stedeling die in de vakantie een Tiroler hoed opzet. Het is van Bertrand, die zijn geluk beproeft als wijnhandelaar, nadat hij zoals bijna iedereen in het dorp zijn geërfde akkers heeft verpacht aan de jonge Simonin, de zoon van de oude Simonin, die hier recht tegenover woont. De allerlaatste zelf binnengehaalde balen hooi hebben in de schuur van Bertrand vlam gevat en de boerderij in de as gelegd, zodat de verzekering een nieuw huis voor hem moest betalen, een degelijk en proper wijnhuis. Er is me verteld dat Jojo de hele nacht voor de plaats van de brand heeft gestaan, verbaasd en stralend en van het ene been op het andere springend, en tegen Bertrand heeft hij gezegd:

‘Wat een mooi vuur, wat een mooi vuur, u bent een bofkont!’ Hij moet vreselijk geschrokken zijn toen de omstanders allemaal hard begonnen te lachen.

Simonin, die ze de oude Simonin noemen, hoewel hij nog geen zestig is, heeft aan de overkant van de straat de mooiste tuin die je je kunt voorstellen, een vuurwerk van dahliës en rozen die nooit lijken te verwelken. Hij heeft ruzie met zijn zoon, die de landbouw bedrijft als industrie, met steeds meer gepachte grond en steeds zwaardere machines. Hij komt niet meer in de stal en gaat niet meer naar het land en al zijn overtollige boerenenergie, die hem om vijf uur uit bed jaagt en na het invallen van de duisternis nog lang niet tot rust laat komen, steekt hij nu in zijn bloemen en zijn struiken. Als je langsloopt is hij altijd aan het wieden of spitten, met emmers tegelijk zeult hij mest naar zijn perken, elke perfecte bloem is een argument temeer tegen zijn zoon, die alles beter weet en niet meer naar zijn vader wil luisteren. Terwijl ik niet eens zeker weet of Simonin wel van bloemen houdt; als je er met hem over wilt praten, reageert hij kortaf en geïrriteerd.

Zijn vrouw (bij wie je de sleutel van de kerk zou kunnen halen als je Maria met haar snor wilde zien) heeft in de tuin niets te zoeken en ook in de stal is ze niet meer welkom. Ze is in een oorlog tussen twee koppige mannen tussen de fronten geraakt, en nu lacht ze altijd, zodat je niet merkt hoe ongelukkig ze is.

Meteen na Simonin is er een afslag naar rechts, ja, we hebben twee straten in Courtillon. Van de Grande rue kom je in de Rue de la gare, waaraan maar twee gebouwen staan, de koeienstal van de jonge Simonin en het oude station. We kunnen ons het uitstapje besparen; de koeienstal is niet meer dan een rechthoekige, geprefabriceerde lelijke kast, die als nieuwbouw al verweerd is en waarvoor, zo zeggen ze in het dorp, de jonge Simonin zich tot over zijn oren in de schulden heeft gestoken. Om de rente te kunnen betalen moet hij te veel koeien houden, en als hij ze elke dag tegen vijven voert, trekt er een wolk van kuilvoerlucht over het dorp.

Het stationnetje zou interessanter zijn. Het lijkt wel of het is nagetekend uit een oud beeldwoordenboek, trefwoord 'station', compleet met hoofdgebouw, lokettenhal en zijvleugel, maar allemaal ineengeschrompeld tot dorpsmaten, niet groter dan een eengezinshuis. Vroeger stopte hier ook echt een trein, twee keer per dag, één naar de stad en één vanuit de stad, later ratelden er nog goederentreinen langs, de baanwachter kon dan zijn dienstpet opzetten en de slagboom dichtdoen. Daarna is het traject stilgelegd, voorlopig, naar het heet, maar niets is zo definitief als voorlopige oplossingen.

Charbonnier, de baanwachter, woont er nog steeds, nu als huurder, met zijn vrouw die ze *greluche* noemen. Ik dacht eerst dat het haar naam was, maar het moet een scheldwoord zijn als ik het ook in mijn woordenboekje niet kan vinden. Ze hebben een dochter van een jaar of vijftien, zestien, altijd met een sigaret tussen haar lippen en met het gezicht van een engel.

Laten we de Rue de la gare maar overslaan, hij is modderig, ook met droog weer, dat komt door de zware machines die de jonge Simonin met zijn tractor naar het land rijdt. Als hij bij het stationnetje over de rails hobbelt, hoor je het gerammel tot bij mij. Want nu komt mijn huis.

Mijn huis.

Het ziet er niet zo uit als ik het je heb beschreven. Het zou er zo uit moeten zien, het had er zo uit kunnen zien als ik de tijd had gehad die ze me hebben afgepakt, die ze me niet meer hebben gegund. Ik wilde het verbouwen, eigenhandig (ik weet dat ik onpraktisch ben, iemand die liever met zijn hoofd werkt, maar je kunt alles leren, je kunt veranderen, geloof me). Ik heb boeken gekocht en tekeningen gemaakt, ik ben zelfs begonnen met het grove werk dat iedereen kan doen. Ik heb een tussenmuur gesloopt, echt met de voorhamer, je zou gelachen hebben als je me had gezien (o, die lach van jou!). Met ontbloot bovenlichaam stond ik daar, een theedoek voor mijn gezicht tegen het stof, grijs gepoederd, een tengere Hercules. Ik heb een begin gemaakt, het was voorjaar, het laatste

voorjaar waarin de wereld nog in orde was, het voorjaar voor de zomer waarin is gebeurd wat er is gebeurd.

Het moest een groot, licht vertrek worden, ook een terras had ik gepland, aan de kant van de tuin, nu zijn er alleen twee kamers met een gat ertussen. Door het plastic dat ik heb opgehangen en nooit goed heb vastgemaakt, zie je de kleine stenen, voor een deel gewoon kiezels, waaruit de muur destijds is opgetrokken, niet de bewerkte stenen van de rijken, maar een armeluismuur, je gebruikt wat je hebt. Waar de terrasdeur moest komen – zonlicht had ik me voorgesteld, en de geur van pasgemaaid gras – is alleen een klein raam, dat ik zelden openzet. Ik heb geen uitzicht nodig.

Het huis past bij me. Niet alleen omdat het vergeelde behang van de muur bladdert, de ene herinneringslaag na de andere, maar ook omdat het niet af is. Het is stil blijven staan, midden in de verandering, halverwege het weer-nieuw-worden, het is niet meer wat het was en het zal nooit worden wat het had kunnen worden. Niet zonder jou.

Laten we het huis voorbijlopen en doen of we de man niet kennen die er huist, het is niet de moeite waard hem te leren kennen, niet meer. Laat hem een vreemdeling zijn, elk dorp heeft zijn vreemdeling nodig van wie je niets weet en niets wilt weten, kijk langs hem heen als hij in zijn ren heen en weer kloost, duizend passen heen en duizend passen terug, luister niet als hij met Jojo en met mademoiselle Millotte praat, eideloze gesprekken van mensen die niets te vertellen hebben. Vergeet hem.

Maar vergeet mij niet. Alsjeblieft.

Het volgende huis – vanuit mijn slaapkamer kun je op zijn erf kijken – is van Jean Perrin, die door iedereen *Saint Jean* wordt genoemd omdat hij geboren is op 24 juni, op Sint-Jan. Hij zou het je zelf vertellen, meteen bij de eerste ontmoeting. Je zou de gepaste verbazing moeten tonen en dan zou hij zeggen: ‘Ik moest een van de langste dagen van het jaar uitkiezen omdat ik altijd zoveel te doen heb.’ Als hij lacht, is hij net een schooljongen.

Mijn buurman Jean heeft geen beroep, maar tal van bezigheden. Hij danst – in zijn geval mag je dat letterlijk opvatten – op alle bruiloften. Als er een tuin moet worden omgespit of een muur gestuukt, als er een fruitboom moet worden gesnoeid of een grasmaaier weer aan de praat gebracht, dan bel je Jean op, of nog beter: je wacht gewoon tot je hem in het dorp tegenkomt, dat kan niet lang duren. Jean neemt geen opdrachten aan, hij bewijst alleen diensten, ten eerste omdat hij een behulpzaam mens is en ten tweede vanwege de belasting. Je betaalt hem *en espèces*, handje contantje, maar belangrijker dan het geld is voor hem het glas dat je naderhand met hem drinkt, of de glazen, het blijft meestal niet bij één.

Zijn huis is alles wat het mijne nooit zal worden, een door hemzelf opgeknapt prachtstuk, waarin elke balk een geschiedenis en elk meubelstuk een stamboom heeft; als hij erover begint te vertellen, kreunt zijn vrouw. Toen hij het elf jaar geleden kocht, was het een ruïne; hoe vaker hij erover vertelt, hoe bouwvalliger het wordt. Hij heeft een hele doos met foto's – van het dak met de grote gaten, van het overwoekerde erf – die hij samen met de zelfgestookte mirabellenbrandewijn vaak op tafel zet, en dan weet ik dat het laat wordt.

'Vijf ton stenen heb ik uit mijn huis gesleept, emmer voor emmer, met mijn eigen handen.' Hij zegt het alsof hij de stenen stuk voor stuk heeft gewogen. Die vijf ton is voor hem een magisch getal waarmee hij alles bewijst. 'Of ik een centrale verwarming kan repareren? Vijf ton stenen heb ik uit mijn huis gesleept, en dan zou ik bang zijn voor een centrale verwarming?'

Hij verzamelt alles wat er maar te verzamelen valt, niet uit antiquarische belangstelling, maar om het weer te gebruiken, het in zijn huis in te lijven. Zelfs zijn gereedschap – hij heeft het me een keer vol trots laten zien – hangt niet gewoon aan haken, maar aan met de hand gesmede ringen, waaraan in een allang afgebroken stal ooit koeien waren vastgebonden. Zijn hout, genoeg voor drie winters, zelfs koude winters, heeft hij zorgvuldig gestapeld, de keurig gezaagde uiteinden lijken wel

gepolijst. Hij vindt het leuk om de kneepjes van oude ambachtslieden te ontdekken, zich hun technieken eigen te maken, met hen te praten over de eeuwen heen. Toen hij een keer een mozaïek vond, heeft hij niet gerust voor hij er zelf een had gemaakt, van kleurige stenen die hier niet te vinden zijn maar die hij toch heeft gevonden. Hij denkt altijd praktisch, de heilige Jan, en daarom is zijn mozaïek niet gewoon een mooie wandversiering geworden, maar een naambordje, het fraaiste van het hele dorp: *M. ET MME. PERRIN ET LEUR FILLE ELODIE*.

Madame Perrin, Geneviève, zegt maar weinig, het is niet duidelijk of dat eigen keus is of gebrek aan gelegenheid. De zorgen die haar man zich niet maakt, staan in haar gezicht gegrift. Als ze aan het rekenen slaat, en dat doet ze vaak, neemt ze haar onderlip tussen haar tanden en begint erop te kauwen. Van een van haar snijtanden is een hoekje afgebroken, maar tandartsen zijn duur en er zijn urgenter zaken. Ik weet niet of haar man haar vanwege die tand '*mon lapin*' noemt of vanwege haar rode ogen, een chronische ontsteking, het lijkt of ze altijd huilt. Het weinige geld dat regelmatig binnenkomt, wordt verdiend door Geneviève, ze rijdt met de schoolbus, staat elke morgen om vijf uur op om door de dorpen te hobbelen. Aan tafel valt ze daarom af en toe in slaap als Jean en ik het laat maken; dat gebeurt de laatste tijd nogal eens, want de avonden worden alweer langer en hij is blij dat hij iemand heeft gevonden die het verhaal van de relmuizenval nog niet kent, en ook niet dat van de Romeinse munt die hij met de metaaldetector heeft gevonden op een plek waar je niet mag graven, 'eigenlijk zouden er archeologen komen, maar toen was in Parijs het geld weer eens op'.

De twaalfjarige Elodie is het meest welopgevoede meisje dat ik ken, ze begroet je op commando met een kusje links en een kusje rechts, ze vraagt om toestemming als ze van tafel wil, haar rapporten zijn om in te lijsten zo goed. Toch heeft Elodie niets streberigs, ze lacht je toe en soms ook uit, en als zij en haar beste vriendin aan het giechelen slaan, komt ze niet meer bij. Ik heb bij haar altijd het vreemde gevoel (jij kunt dat be-

grijpen, niemand beter dan jij) dat ze eigenlijk allang volwassen is en alleen maar voor kind speelt om haar ouders een plezier te doen; ze doen zo hun best met opvoeden, waarom zou je hun dat plezier dan niet gunnen?

Ik heb te lang zitten kletsen bij de Perrins, dat gebeurt meestal; wie bij Jean eenmaal aan tafel zit, staat niet zo gauw meer op.

Maar ik heb je nog niet mijn hele wereld laten zien, je hebt het huis van de generaal nog niet gezien, die natuurlijk geen generaal was, die niet eens een uniform had, pas na de oorlog hebben ze hem er een gegeven. Hij heeft zich alleen als heel jonge vent met een geweer in de bossen verstoppt, een guerrillero zo je wilt, in de tijd van de *maquis*, maar volgens de legende heeft hij in z'n eentje de Duitse bezetters verdreven en eigenhandig de wereldoorlog gewonnen. Misschien was hij echt ooit een held, het lintje van het Legioen van Eer is hem verleend, maar nu is hij alleen nog een oude man met een vreemd gezicht, die steeds meer moeite heeft zijn rug op militaire wijze recht te houden, secretaris van een oud-strijdersvereniging, die steeds minder leden telt. Zijn huis is het laatste in de straat, daarna komt alleen nog het kerkhof. Voor de generaal – monsieur Belpoix heet hij – is dat huis een fort, een laatste voorpost van de beschaving, die hij moet verdedigen tegen de aanstormende Hunnen. Soms, als hij 's nachts iets hoort, buiten op straat of binnen in zijn dromen, pakt hij zijn geweer en begint te schieten. De volgende dag komt gendarme Deschamps of de burgemeester dan langs, ze praten beleefd en verstandig met hem, maar ze pakken zijn geweer niet af, geen van zijn vele geweren, hij heeft nog nooit iemand een haar gekrenkt en meestal raakt hij alleen de muur rond het kerkhof.

Hier in de buurt begraven ze de doden aan de rand van het dorp, half erbinnen, half erbuiten, je wordt door het verleden begroet en uitgeleide gedaan. Het stenen kruis voor de ingang, dat geschonken is door de overlevenden van een cholera-epidemie, ligt in het gras. Er wordt gefluisterd dat de jonge

Simonin het met een van zijn machines omver heeft gereden.

Ja, en dan komt alleen nog de wei, daar waar de rivier het dichtst bij het dorp ligt, waar we zouden kunnen zwemmen, jij en ik (net als destijds, toen we elkaar aan het meer ontmoetten, 's nachts om twee uur was het nog warm en je lichaam glansde). Waarschijnlijk zouden we de oever voor onszelf hebben, alleen in de zomer staan hier weleens caravans, vlak voor het bord *STATIONNEMENT INTERDIT AUX GENS DU VOYAGE*, maar anders is er alleen de wei waar in de Sint-Jansnacht het vuur brandt, en de weg die doodloopt in het veld. In de sporen van de tractorwielen staat water, er zwemmen flitsende larfjes in, misschien zouden ze de rivier nodig hebben om in leven te blijven, de vrije weg naar zee, maar ze weten het niet, ze weten niet dat ze opgesloten zitten in een kleine plas, die op een gegeven moment zal opdrogen en verdwijnen.

Je wilt iets grappigs horen? De volgende keer, dat beloof ik. De volgende keer.

Bestaat er iets grappigers dan nieuwsgierigheid? Zijn we niet allemaal voyeurs, geboren om te zien, geroepen om te kijken? Wat is er aantrekkelijker dan andermans leven, bespied door het gordijn? (Je eigen leven? Misschien. Als je een eigen leven hebt.)

Er is iets aan de hand in Courtyllon, de beer is los, hier valt iets te beleven, komt dat zien, dames en heren, komt dat zien!

Geneviève praat niet meer met Jean. Ze verbergt haar ogen achter een zonnebril, maar daarmee kan ze niemand om de tuin leiden, zeker mademoiselle Millotte niet. 'Even na zessen kwam ze hier op de fiets langs, zoals elke ochtend, ze moet immers de bus ophalen in Montigny. Het zou praktischer zijn als ze dichterbij de garage woonde, maar ze zal al blij zijn dat ze werk heeft, na de oorlog had iedereen werk, maar om alleen daarom oorlog te voeren? Wat vindt u, monsieur?' De oude dame verdwaalt in haar gedachten, zoals ik zou verdwalen in haar huis, waar elke hoek volgepropt is met souvenirs, als je er één in je hand neemt, vallen er twintig je kant op. Je moet haar weer naar het begin lokken, onopvallend, tot ze terugtrippelt door haar labyrint en de draad weer oppakt.

'Geneviève?' herinner ik haar. 'Vanmorgen? Op de fiets?'

'U maakt me in de war,' zegt mademoiselle verwijtend, 'omdat u me telkens in de rede valt. Ze droeg een zonnebril, even na zessen, als de zon nog helemaal niet schijnt. De dokter heeft haar altijd al aangeraden donkere glazen te dragen, vanwege haar oogontsteking, ze heeft ook een bril gekocht, maar die gebruikt ze nooit omdat ze ijdel is. Vrouwen die maar een beetje knap zijn, zijn vaak ijdel. En nu zet ze hem ineens op, terwijl de zon niet schijnt. Dus heeft ze gehuild.'

Haar conclusie verrast me, maar voor mademoiselle is de zaak duidelijk, overal is een verklaring voor, uit B volgt C en nu gaat het er alleen nog om A te vinden. ‘Het heeft iets te maken met haar man, dat is duidelijk, ze zullen ruzie gehad hebben, ik kan me wel voorstellen waarom. Hoewel ik eigenlijk denk dat hij dat niet nog eens zal wagen, hij is veel te bang dat ze weg zal lopen en het kind mee zal nemen. Ze wilde al een keer eerder bij hem weg, toen was u nog niet hier, heb ik u dat verhaal nooit verteld?’

Nee, ik verveel me niet in Courtillon. Hoe zou ik me kunnen vervelen op een plek met oude verhalen, nieuwe geruchten en elke ochtend de bakkerswagen? Je wilt iets grappigs horen? Hier komt iets grappigs: ‘De heilige Jan,’ zegt mademoiselle Millotte, die zichtbaar jonger wordt, ‘heeft vier jaar geleden een verhouding gehad met de vrouw van de baanwachter. Het kan ook vijf jaar geleden zijn, dat haal je door elkaar als je ouder wordt, maar het was beslist vroeg in het jaar, want hij heeft de bomen voor haar gesnoeid en dat moet gebeuren voor ze beginnen uit te lopen. Het was dus nog fris buiten, hij zal koude handen gehad hebben bij het werk, en naderhand zat hij bij madame Charbonnier in de keuken om zich te warmen, bij een kop koffie of iets sterkers.’

Mademoiselle Millotte vertelt het alsof ze erbij is geweest, je ruikt de koffie en hoort het hout in de haard knappen, terwijl ze toen vast ook al in haar uitkijkpost zat, als een berg kleren op een rolstoel, en alles alleen maar in elkaar heeft gezet op basis van een kleine aanwijzing hier en een kleine aanuiding daar. Jean, zo stelt ze zich voor, zal een lange voordracht hebben gehouden over de kunst van het bomen snoeien – dat kun je je wel indenken: als hij iets goed kan, wil hij er ook over vertellen, en hij kan alles goed –, mademoiselle Charbonnier zal naar hem hebben geluisterd met een strakke, ongeïnteresseerde blik, maar hij had haar een plezier gedaan, dus moest ze ten minste belangstelling veinzen, en daarna zal Jean het gesprek op de betaling hebben gebracht, heel onopvallend, zoals hij altijd denkt. Ook dat is aannemelijk, Jean denkt veel aan geld,

maar het kost hem moeite erover te praten. Toen de kraaien een nest in mijn schoorsteen hadden gemaakt en hij op het dak moest klimmen om de pijp weer leeg te halen, heeft het weken geduurd voor ik hem zo ver had dat hij een prijs noemde.

Die twee zaten dus in de keuken. Zie je het voor je: Jean met zijn schooljongensgezicht, rood van de kou buiten en van de tweede borrel en van de derde, en madame Charbonnier, een jaar of tien ouder dan hij, ze moet destijds rond de veertig geweest zijn, een verwelkte blondine. Misschien droeg ze zo'n huisjapon waarin ik de vrouwen altijd bij de bakkerswagen zie staan, gebloemd en met knopen van voren.

'Ze had geen geld, de Charbonniers hebben nooit geld,' zegt mademoiselle Millotte beslist, 'ze kunnen er niet mee omgaan, maar haar bomen had hij gesnoeid, dus heeft ze hem op een andere manier betaald, *en espèces*.' De oude dame kijkt me onderzoekend aan of ik als buitenlander de dubbelzinnigheid wel begrijp, ze giechelt zoals dames vroeger waarschijnlijk giechelden bij zulke onderwerpen, met haar hand voor haar mond, ze verslikt zich en moet hoesten, tot ze ten slotte onder de wollen deken haar fles vindt, een gele plastic fles zoals toerfietzers bij zich hebben, ze neemt een grote slok en langzaam wordt haar ademhaling weer rustiger.

Hij heeft dus met haar geslapen, misschien in het echtelijk bed, waar de lakens nog warm waren van de nacht, of misschien ook wel op de bank in de woonkamer (ik ken de woonkamer van de Charbonniers niet, maar ze zien er hier allemaal hetzelfde uit, te zware meubels en een bank met sierkleedjes). Misschien heeft hij erbij gepraat, hij moet altijd commentaar leveren op wat hij doet, misschien deed hij ook dingen met zijn mond, hoewel ik me niet kan voorstellen hoe hij kust, ik kan me hem absoluut niet teder voorstellen en zeker niet met een broek die nog op zijn enkels hangt. Het zal een vluggertje geweest zijn, een vraag, een antwoord, zoals je een borrel aanneemt: waarom niet, als er een wordt aangeboden. '*Prendre le café du pauvre*' noemen ze hier een vluggertje, een overtuigende uitdrukking, de koffie zou je moeten kopen, maar een

jurk en een gulp hoof je alleen los te knopen. Hij is naar mijn idee geen romantisch type, mijn buurman Jean, hij heeft een buikje dat weldra een buik zal zijn, zijn handen zijn ruw, en wie zijn eigen vrouw ‘*mon lapin*’ noemt, is een rammelaar, geen minnaar.

(Alsof ik niet weet dat iedereen een minnaar kan worden, iedereen die bemint, al is het uitzichtloos, al maakt hij zich belachelijk, al weet hij dat er een eind aan zal komen, dat er een eind aan móét komen. Alsof ik dat niet weet.)

Ze betaalde dus, *en espèces*, en daarmee had de zaak afgedaan kunnen zijn, de bomen waren gesnoeid en de jurk was weer dichtgeknoopt, maar toen moest er ook nog hout worden gehakt, een kelder leeggehaald, weet ik veel, en Jean, die geen nee kan zeggen als je hem iets vraagt, is steeds weer naar haar toe gegaan, heeft het werk gedaan en de betaling geïnd. *En espèces*. Zo vertelt mademoiselle Millotte het, en het zal wel waar zijn, want wat daarna gebeurde, heeft het hele dorp gehoord, direct of indirect.

Hoe zijn vrouw erachter is gekomen, weet niemand, maar dat speelt ook geen rol, in een dorp kun je niets geheimhouden, niet op de lange duur. Vaststaat dat de zwijgzame Geneviève opeens woorden vond – ‘Uitdrukkingen waarvan ik dacht dat ze die niet eens kende,’ zegt mademoiselle Millotte alweer giechelend –, dat ze luidkeels en in het openbaar tegen haar man stond te schreeuwen, dat ze zijn gereedschap uit het raam smeed, stuk voor stuk. Wat dat betekent, kun je alleen begrijpen als je weet hoeveel Jean van zijn gereedschap houdt; als hij het na het werk schoonmaakt, lijkt het wel of hij het streelt.

Je moet je die scène eens voorstellen (je wilde toch grappige dingen horen): Jean, die met zijn korte beentjes over het erf heen en weer rent, doelloos en opgewonden, als een herdershond waarnaar de schapen opeens niet meer luisteren, hij probeert te sussen, te argumenteren, en midden in zijn uitvluchten komt er steeds weer een moersleutel of een waterpas aangevlogen. Een mooi beeld, vind je niet?

Madame Dubois, van wie ik mijn huis heb gekocht en die destijds dus nog de buurvrouw van de Perrins was, heeft de ruzie met eigen ogen gezien en mademoiselle Millotte tot in de kleinste details verslag uitgebracht. Ze heeft ook gehoord hoe Geneviève dreigde bij haar man weg te gaan en Elodie mee te nemen; een gevaarlijk dreigement, want Jean houdt meer van zijn dochter dan van wie ook.

‘Weet u waarom Geneviève zo woedend was, monsieur?’ vraagt mademoiselle met de wijsheid van haar jaren. ‘Niet omdat hij met een ander naar bed is geweest, daar moet je altijd rekening mee houden, mannen zijn mannen, maar omdat die ander ouder was en niet eens aantrekkelijk, *une grelu-che*.’ (Ik heb mijn dikke woordenboek uit de bananendoos gevist waar het al een jaar op de nooit gebouwde boekenkast wacht. ‘*Greluche*’ betekent gewoon ‘mokkel.’) ‘Misschien is hij weer iets met haar begonnen, haar man interesseert zich alleen voor hengelen, ’s morgens vroeg zit hij al bij de rivier, waar hij karpers vangt, kilo’s zware karpers, je kunt ze niet meer eten als ze eenmaal zo groot zijn, hij weegt ze alleen en gooit ze dan weer in het water, het gaat hem om het vangen, dat is het enige waar het hem op aankomt; hij is een man.’ Is ze weer in haar gedachten verdwaald of is ze bij het onderwerp gebleven?

Destijds heeft Geneviève een scène gemaakt, deze keer zwijgt ze. Ze verbergt haar betraande ogen achter een zonnebril, rijdt zoals elke dag met haar bus en als ze iemand tegenkomt denk ik dat ze zal proberen te doen alsof er niets aan de hand is. Ja, ik heb haar nieuwsgierig opgewacht (lach me maar uit als je wilt, dan lach je tenminste), ik heb op straat rondgehangen, ik heb mijn tuinhek af staan krabben, dat begint te verrotten omdat het zo lang niet is geverfd, ik heb de indruk proberen te wekken dat ik het druk had, maar de eerste die langskwam was niet Geneviève, het was madame Charbonnier, het mokkel.

Ze had een emmer bij zich, waarschijnlijk wilde ze bramen gaan plukken – op de plek waar de weg naar de rivier in de

struiken doodloopt, groeien er veel –, we hebben elkaar gegroet zoals je dat hier in het dorp doet als je elkaar alleen van gezicht kent, ‘*Bonjour, madame*’, ‘*Bonjour monsieur*’, en ik heb een verrassende ontdekking gedaan: mensen veranderen als je weet met wie ze naar bed geweest zijn. Gisteren had ik madame Charbonnier nog niet kunnen beschrijven, ze had niets opvallends voor me, vandaag meen ik iets uitdagends in haar blik te bespeuren, je vindt wat je zoekt. Ze is blond, van dat heel lichte blond dat niet geverfd lijkt, al heb ik geen verstand van dat soort dingen, haar haren heeft ze in haar nek samen gebonden, slordig, alsof ze net uit bed komt. (Ze komt natuurlijk niet uit bed om deze tijd, het is middag en ik maak me belachelijk. Maar waarom moet ik me tegenover jou anders voordoen, jij kent me beter dan ik mezelf ken.) Ze draagt een spijkerbroek en een trui, praktische kleren voor stekelige braamranken, maar ook kleren die haar vormen accentueren, weelderige vormen. Op haar twintigste moet ze onweerstaanbaar geweest zijn en op haar dertigste een schoonheid. Nu is ze midden veertig, onder het lopen tekenen haar billen zich af in haar broek en ik vraag me af of ze met Jean weer de koffie van de armen heeft gedronken.

Ik krab verder aan mijn tuinhek en doe net of ik het druk heb (o, ik heb heel goed leren doen of ik het druk heb), van geveinsde concentratie kijk ik niet eens op als er voetstappen naderen. Ik heb u helemaal niet aan horen komen, wil ik zeggen, ik wil onverwacht voor Geneviève opduiken en van heel dichtbij vaststellen of er inderdaad tranen achter de zonnebril zitten, maar dan is het niet Geneviève, het is de kleine Elodie, die zegt: ‘Volgens mij hebt u me helemaal niet aan horen komen.’

Ze zet haar schooltas neer, een zwaar ding van kaal leer dat haar vader ergens heeft meegenomen en van een nieuw handvat heeft voorzien, een tas voor een deurwaarder, niet voor een schoolmeisje. Ze slaat haar armen over elkaar zoals de huisvrouwen hier doen als ze van plan zijn een praatje te maken, ze glimlacht haar beste, al bijna volwassen glimlacht en

vraagt met een nauwelijks merkbare, ironische ondertoon: 'Hoe gaat het met u?'

'En met jullie?' vraag ik op mijn beurt. 'Hoe gaat het met je ouders?' Onschuldig heen-en-weergepraat, dat me echter in de gelegenheid stelt naar mijn onderwerp toe te werken. 'Geneviève is een beetje moe de laatste tijd, of lijkt dat maar zo?' Ik schaam me niet om een meisje van twaalf over haar ouders uit te horen; de nieuwsgierigheid is sterker, de belustheid op iets nieuws, eindelijk iets nieuws in deze gekmakende, gave wereld, waar nooit iets verandert.

Maar Elodie kent het spelletje ook, ze is me daarin de baas (zoals jij me de baas was, vanaf de eerste blik die we wisselden), ze doet gewoon of ze de vraag niet heeft gehoord en begint te vertellen over haar gymleraar die iedereen het hoogste cijfer heeft beloofd, *vingt sur vingt*, die voor het eind van het schooljaar een salto kan maken. Ze is vastbesloten hem aan zijn woord te houden, haar goede gemiddelde nog te verbeteren, en ze laat me, onbekommerd of berekenend, zien wat ze al kan: een handstandoverslag. Even staat ze op haar hoofd, haar voeten lijken houvast te zoeken in de lucht, dan ligt ze lachend op haar rug, met omhooggeschoven rok, ze heeft dunne, stakerige meisjesbenen, een rups die binnenkort een vlinder zal zijn. Ze steekt haar hand uit om zich door mij omhoog te laten trekken en dan zegt ze, als een laat antwoord op mijn onuitgesproken vraag: 'Ik moet die salto gewoon voor elkaar krijgen. Mijn ouders maken veel minder ruzie als ik goede cijfers heb.'

Toen Geneviève eindelijk thuiskwam, had ik zo lang aan mijn hek staan krabben dat de grond met verfschilfers bezaaid lag als met witte bloemblaadjes. Ik zag haar van verre aankomen, met haar fiets aan de hand en aan haar stuur twee grote plastic tassen, ik had dus genoeg tijd om te bedenken hoe ik haar handig en onopvallend kon uithoren. Ik weet niet of het me gelukt zou zijn, want elke tactiek bleek overbodig. Even sterk als de behoefte op andermans leven te parasiteren is de drang zelf je hart uit te storten en van anderen de beves-

tiging te krijgen dat je eigen verdriet geen gewoon verdriet is, maar iets heel bijzonders, iets unieks. Jij wilt toch zo graag lachen: lach er dan om dat het liefdeloos aan de lopende band geponste massaproduct mens niets belangrijkers kent dan onafgebroken en steeds opnieuw zijn individualiteit te benadrukken.

‘Hebt u even tijd voor me?’ vroeg Geneviève. ‘Ik zou u graag om raad vragen.’

We zaten in mijn keuken, ze negeerde beleefd de vuile borden en de aangekoekte pannen; nee, ze had net koffiegedronken en hoefde niets, ze dacht even na hoe ze moest beginnen en zei toen onverwachts: ‘Ze schrijven elkaar brieven.’

Ze hoefde geen namen te noemen. In Courtyllon gaan ze ervan uit dat iedereen alles van iedereen weet, dat iemand me het verhaal over de heilige Jan en het mokkel dus al wel verteld zou hebben. ‘Destijds heb ik hem vergeven,’ zei Geneviève, ‘omdat hij heeft gezworen dat het zomaar gebeurde, blindelings, *à corps perdu*. Je kunt een keer de weg kwijtraken,’ – hier sprak de buschauffeur – ‘maar één keer en nooit meer, dat heeft hij me plechtig beloofd. En nu heb ik die brieven gevonden, een hele doos vol brieven die ze hem heeft geschreven, niet vijf jaar geleden, maar onafgebroken, tot op de dag van vandaag. Jean zweert dat hij nooit heeft geantwoord, maar dat geloof ik niet, je schrijft niet steeds nieuwe brieven als je geen antwoord krijgt, wat vindt u?’

Jij wilde iets grappigs horen? Hier heb je ironie, zo scherp als een mes. Wat moest ik zeggen? Dat ik een specialist ben in onbeantwoorde brieven? Dat iemand niet ophoudt met schreeuwen, alleen omdat niemand hem hoort? Dat het leven niet logisch is en de mens niet verstandig? Ik kon alleen maar schijnbaar nadenkend knikken, een geïnteresseerd gezicht trekken, mijn overhoor- en uitvraaggezicht dat de ander aanspoort om verder te praten. (Jij hebt je ooit beklagd over die truc, weet je nog? Je ergerde je omdat hij zo doorzichtig is en toch steeds weer werkt.)

Geneviève kauwde op haar onderlip, op het kleine litteken

waar de rand van de afgebroken snijtang steeds weer in de huid dringt, ze wreef in haar ogen – geen tranen, mademoiselle Millotte, het was die chronische ontsteking – en vertelde. ‘Het zijn liefdesbrieven, echte liefdesbrieven. Ze schrijft dat ze hem nodig heeft, dat ze hem maar vanuit de verte hoeft te zien en ze is al gelukkig, dat ze bloemen in haar tuin heeft geplant, *oeillets des poètes*, alleen omdat hij ooit heeft gezegd dat hij van die kleur houdt. Het zijn mooie brieven,’ zei Geneviève, het klonk verrast en een beetje jaloers, ‘ik zou daar nooit opkomen. Denkt u dat het daaraan ligt? Dat ik niet kan zeggen hoe graag ik hem mag?’ Ze is een stevige vrouw, groter dan ik, met brede schouders en gespierde armen, haar handen zijn gemaakt om een bus te besturen, niet om aan haar praktische, korte kapsel te frunniken, alsof alles anders zou zijn als ze maar een beetje vrouwelijker of een beetje knapper was. Ze is niet lelijk, dat wil ik daarmee niet zeggen, maar ze heeft niets meisjesachtigs, misschien is ze te vroeg moeder geworden.

‘Mannen zijn mannen,’ hoorde ik mezelf zeggen, een dwaze echo van mademoiselle Millotte. ‘En als Jean nu toch zegt dat de affaire afgelopen is ...’

‘Waarom bewaart hij haar brieven dan?’

Ik had het kunnen uitleggen. Omdat er niets kostbaarders bestaat dan herinneringen, ook al eist iedereen dat je ze wegstopt, vergeet, ongedaan maakt.

Ik zal jou nooit vergeten.

Nooit.

Maar Geneviève is een nuchtere vrouw voor wie gevoelens zoiets zijn als exotische volkeren, waarvan je graag foto’s bekijkt (bot door de neus, tatoeage op het gezicht) wanneer je de magazines doorbladert in de supermarkt, voor je dan toch zoals elke maand het handwerktijdschrift koopt. Gevoelens zijn voor haar iets verbazingwekkends, iets vreemds, beslist fascinerend maar niet iets wat je in de woonkamer uitnodigt, misschien zouden ze naakt komen en dan zou je niet weten waar je moest kijken. Nee, bij haar moest ik praktisch argumenteren, of – en zo gebeurde het ook – ik moest háár prak-

tisch laten argumenteren, want wie een vreemde als biechtvader kiest, zoekt geen antwoorden maar bevestiging.

Ze had – daarom was de zonnebril ook weer in het etui verdwenen – allang besloten om te blijven, niet om te vergeven maar om te vergeten, vanwege het kind, vanwege het huis en omdat mannen nu eenmaal mannen zijn. ‘Maar als het nog een keer gebeurt, als hij ook maar één keer met haar praat, met die *greluche*, dan ga ik ... dan ga ik ook zelf ... Ik ben toch nog aantrekkelijk, of niet soms?’

Ik hoor je lachen omdat je vermoedt wat er nu gaat komen. Haar mond smaakte naar pepermunt, die snoepjes waarop ze altijd zuigt, haar lippen voelden ruw aan, in haar haren hing een diesellucht. Het was een onhandige kus over de tafel heen waarop het servies van het ontbijt en het middageten nog stond, en achteraf moest ze heel vlug en hard praten, ze moest die vreemde figuur wegpraten die opeens in de kamer stond, met een tatoeage op zijn gezicht en een bot door zijn neus.

Het was een kus die niets anders moest zijn dan het bewijs dat ze nog de moeite waard was om te kussen, een argument, geen liefkozing, en toch viel het niet mee om daarna het afstandelijke contact te bewaren dat hier gebruikelijk is tussen burens die elkaar met de voornaam én met u aanspreken. ‘Wilt u niet toch een kop koffie, Geneviève?’ ‘Nee, echt niet. Jean moet zijn avondeten hebben als hij thuiskomt, een andere keer graag.’ Maar er zal geen andere keer zijn, niet in mijn keuken, die plek is te intiem geworden.

Rest me nog over Jean te vertellen, wiens kant van het verhaal ik natuurlijk ook moest horen. We verspillen niets hier in Courtillon; waar gebeurtenissen schaars zijn, worden ze afgekloven tot op het bot. Ik vroeg hem dus weer eens over de verbouwing van mijn huis te komen praten, een oeverloos thema waar hij altijd weer warm voor kan lopen. Ik denk dat als ik me vermande en met het werk begon, hij iets zou missen, mijn onafgewerkte huis is de ideale speeltuin voor zijn ambachtelijke fantasie, en speeltuinen zijn alleen leuk zolang niemand er een schommel neerzet en een klimrek bouwt.

Jean vertelde lang en breed over een huis dat hij in Pierrefeu had ontdekt, twintig kilometer verderop, een gebouw dat al lang leegstond en binnenkort gesloopt zou worden, waarbij dat ‘binnenkort’ ook alweer een paar jaar geleden was. ‘Geen mooi huis, vlak naast de *porcherie*, het stinkt er verschrikkelijk naar gier en het dak zou ook helemaal vernieuwd moeten worden, maar er zitten een paar eiken balken in de keuken die minstens driehonderd jaar oud zijn. Als het huis gesloopt wordt, zou u die te pakken moeten zien te krijgen, daar valt iets van te maken, een boekenkast bijvoorbeeld, u hebt toch zoveel boeken, gaan die niet kapot als ze altijd maar in die dozen zitten?’ Bij zijn monoloog dronken we kersenbrandewijn, afwisselend een uitgelezen zachte uit het Zwarte Woud en een zware zelfgestookte Franse, die moesten met elkaar vergeleken worden, ook op dat gebied is Jean een vakman.

Het was een koud kunstje hem daarna op het onderwerp te brengen. Ik hoefde alleen terloops te informeren of er al veel bramen waren en te vertellen dat ik madame Charbonnier vandaag die kant op had zien lopen, of Jean boog zich al beneveld en vertrouwelijk naar me toe en zei: ‘Die vrouw is de grootste fout van mijn leven.’

Het schijnt (dat verhaal zal je amuseren) dat Jean destijds inderdaad iets met madame Charbonnier heeft gehad, een paar weken maar, zoals hij verzekert; de affaire was allang afgelopen toen Geneviève erachter kwam. De *greluche* had zich aangeboden en Jean, die geen nee kan zeggen, had toegehapt, ‘zonder gevoelens,’ zegt hij, alsof het een toverwoord is dat gedane zaken ongedaan maakt. Maar toen het voorbij was, toen de tuin was omgespit en het vreemde lichaam ontdekt, was het alleen voor hem voorbij. Bij haar was iets gebeurd waar geen rekening mee was gehouden in Jeans ambachtelijke wereld, waar je alleen het juiste gereedschap moet vinden en de juiste plek om het te gebruiken: ze was verliefd op hem geworden. ‘*Elle est amoureuse,*’ zegt Jean zuchtend, en zoals hij het woord uitsprekt is het een ziekte, klinkt het naar een onfrisse, klamme huid en een mufte adem. Hij had nooit te-

gen haar gezegd dat het afgelopen was, hij was gewoon niet meer naar haar toe gegaan, hij had weer vormelijk gegroet als ze elkaar tegenkwamen. Hij had willen overgaan tot de orde van de dag en was de zaak vergeten.

Maar ze had hem nagelopen, ze was opgedoken op plaatsen waar ze niets te zoeken had, in het bos waar hij hout kapte voor de komende winter, of in een leeg huis waar hij de muren verfde voor een euro handje contantje, plotseling stond ze daar, 'met een gezicht', zegt Jean, 'als een pas gestuukte muur wanneer de boel verzakt'. Op een keer had ze zelfs bloemen voor hem meegebracht, uitgerekend voor hem, die in zijn tuin niets wil hebben wat je niet kunt eten, ze was romantisch geworden, 'op haar leeftijd', zegt Jean verwijtend. Ze had liefkozingen van hem verlangd, niet de *café du pauvre*, maar het grote gevoel van de grote wereld. Daarmee had ze hem bang gemaakt, echt bang, en toen hij niet kon en ook niet wilde, toen hij boos en afwijzend werd, begonnen haar brieven te komen.

'Ze legt ze stiekem in mijn gereedschapskist, al jaren, ik zie haar niet komen en niet gaan, maar de brieven zijn er. Zelfs in mijn schuur heb ik ze al gevonden, hoewel die altijd op slot zit. Ik hang mijn jas ergens op omdat ik het warm heb bij het werk, en als ik hem weer aantrek zit er een brief in de zak. Vijf ton stenen heb ik uit mijn huis gesleept, maar die vrouw maakt me kapot.' Zijn kindergezicht is rood, van de kersenbrandewijn en van verontwaardiging, hij voelt zich onheus behandeld. Waarom moet die vrouw verliefd op hem worden, terwijl hij haar alleen maar tegemoet is gekomen omdat ze hem niet op een andere manier voor zijn werk kon betalen?

'Waarom hebt u de brieven bewaard?'

Jean, de verzamelaar, schudt alleen zijn hoofd over mijn vraag. 'Ik heb ze tussen de gebruiksaanwijzingen gestopt,' zegt hij. 'Ik verzamel gebruiksaanwijzingen, ook van apparaten die ik helemaal niet heb. Als je iets moet repareren, kan dat heel handig zijn. Geneviève heeft zich daar nooit voor geïnteresseerd, ze weet ook dat ik er niet van hou als er in mijn spullen

wordt gerommeld. Maar de *stérilisateur* ging kapot in de keuken, ze is op het moment aan het inmaken, en toen wilde ze kijken ... en nu? Een catastrofe.' Hij zegt niet *catastrophe*, maar *la Bérézina*, zijn terugtocht is begonnen en de oorlog is al verloren.

Heb ik je nu geamuseerd? Is dat niet grappig? Mijn buurman Jean, de heilige Jan, de man met de oude olievlekken op zijn werkbroek en de nog oudere eeltknobbels op zijn handen, wordt achtervolgd door de liefde, op elke hoek wordt hij opgewacht door gevoelens, terwijl hij helemaal niet op avontuur uit is, hij wil alleen dat zijn eten wordt gekookt en dat zijn bed warm is. 'U weet niet hoe dat is,' zegt hij tegen mij. 'De liefde is iets verschrikkelijks.'

Dat zegt hij tegen mij.

Na nog een kersenbrandewijn en nog een heeft hij besloten tot een groot gebaar. Hij zal de brieven verscheuren, stuk voor stuk, hij zal ze in een doos stoppen en bij de *greluche* voor de deur zetten. 'Dan is de zaak afgelopen,' zegt hij. 'Voor eens en voor altijd.'

Hij weet nog niet dat de zaak nooit afgelopen is. Dat had ik hem kunnen vertellen.